

Public and Private International Law Bulletin

Başvuru: 16.11.2020
Revizyon Talebi: 24.11.2020
Son Revizyon: 01.12.2020
Kabul: 01.12.2020
Online Yayın: 17.12.2020

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Lex Mercatoria Kaynağı Olarak ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi

ICC Model International Franchising Contract as a Source of Lex Mercatoria

Ayşe Güvercin Şahan*

Öz

Lex mercatoria, uluslararası ticaret hukukunda giderek artan bir önem kazanmıştır. ICC, uluslararası ticaret hukuku alanında yapmış olduğu çalışmalarla lex mercatoria'ya en fazla katkı sağlayan kuruluşların başında gelmektedir. Çalışmamızda öncelikle lex mercatoria kavramı ve yeni lex mercatoria kaynakları hakkında genel bilgiler verildikten sonra, model sözleşmeler ve ICC tarafından hazırlanmış olan model sözleşmelerin genel özellikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca günümüzde dünyada en çok tercih edilen dağıtım ve pazarlama metodu olan franchising hakkında kısaca bilgi verilerek; ICC'nin uluslararası franchise sözleşmesinin taraflarına kolaylık sağlamak amacıyla hazırladığı ICC Model Uluslararası Franchising sözleşmesinin kapsamı ve taşıdığı özellikler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Lex Mercatoria, Model Sözleşme, Soft Law, Franchising, ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi

Abstract

The lex mercatoria has gained increasing importance in the field of international commercial law. The International Chamber of Commerce (ICC) is a leading organization among those that have made important contributions to the development of lex mercatoria within this field. In our study general information is given about the concept of lex mercatoria and the sources of new lex mercatoria; additionally, the general properties of both model contracts and ICC model contracts are explained. Then, after brief information is given on franchising which is the most preferred method of distribution and marketing in the world today, the scope and the features of the ICC Model International Franchising Contract which has been prepared for the convenience of the parties of international franchise agreements is examined.

Keywords

Lex Mercatoria, Model Contract, Soft Law, Franchising, ICC Model International Franchising Contract

* Sorumlu Yazar: Ayşe Güvercin Şahan (Av. Dr.), Tekirdağ Barosu, Tekirdağ, Türkiye. E-posta: ayseguvercin2000@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-9340-4914

Atf: Guvercin-Sahan A, "Lex Mercatoria Kaynağı Olarak ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi" (2020) 40(2) PPIL 1403.
<https://doi.org/10.26650/ppil.2020.40.2.826967>

Extended Summary

Currently, international trade relations are increasing rapidly. As a result of this rapid increase, the parties of international trade relations are increasingly sign contracts linked to more than one country.

In the recent years, franchising has become the most highly preferred method for distributing products or services. For this reason, franchise agreements have an important place among the contracts most widely used in international trade law.

As globalization has increased, international organizations have sought to make national legal systems more uniform, due to the perception that the conflicts and divergencies arising from the different legal systems were an obstacle to the development of international trade. It is anticipated that this problem can be resolved by unifying of international commercial law. The unification of commercial law will create a legal framework for international transactions and provide legal certainty for the contracting parties.

Due to inadequate and different national laws related to franchise agreements, unification of legal rules on cross-border franchise agreements is extremely important.

Studies of organizations like the International Chamber of Commerce (ICC) play an important role for international franchise agreements as there is no international agreement on franchising that is binding for the parties. The ICC and other entities including public bodies, intergovernmental agencies and private organizations' works for uniformity, model laws, standard contracts, guides and principles are used commonly as a source for *lex mercatoria*.

Defined as the general principles of law regarding the international trade principles, *lex mercatoria* is the collection of rules that have been autogenously created around international trade that doesn't depend on any particular national law. *Lex mercatoria*, thus refers to the general principles applied in international trade agreements, tangible clauses, commercial traditions and practices. *Lex mercatoria* is becoming increasingly important in international trade law, due to the acceptance of its applicability as substantial law in international arbitration.

Model contracts are an important source of *lex mercatoria* and are frequently used in international trade. Such contracts are drafted with a purpose to secure international deals of parties in international trade taking into consideration the traditions and practices of the related fields of international trade law. In addition, model contracts are soft law rules that are accepted as a source of *lex mercatoria*. Soft law rules are not automatically binding and their existence depend on the agreement of the parties.

The ICC is one of the foremost examples in the global business world with its contributions to development of *lex mercatoria*. The ICC Model International Franchising Contract is a commonly used text that is drafted by ICC which is considered to be one of the most prestigious organization in global trade. This model contract is drafted with a purpose to ensure a balance between interests of parties and to guide the ones considering to enter into franchise contracts in drafting their own contracts.

One of the main difficulties faced by parties of international franchise contracts is the lack of uniform rules for franchise contracts. Since there is no international agreement on franchising for the countries involved, parties must rely on national laws and regulations applicable to franchising. But these existing laws and regulations are not adequate for the specific needs of international trade and differ from one country to another. Thus, stipulations agreed by the parties have the utmost importance in determining the legal status of the contract, and parties should be very careful while drafting their contracts.

The ICC model franchise contract aims to provide convenience to those who are considering entering into a franchise contract with a set of clauses that can guide the parties in drafting their own franchise contract. The ICC Model International Franchising Contract follows the traditional ICC approach in seeking to strike a balance between the interests of the parties to franchise contract.

Large-scale enterprises that already use franchising for distribution of products or services have their own forms of franchise contracts. But there are also small and medium-sized enterprises which have acquired valuable experience at a local level. ICC Model International Franchising Contract is a concrete, practical way to secure international deals involving small firms. In addition, ICC Model International Franchising Contract is a unique and useful model form for small enterprises to develop their international franchise operations.

ICC Model International Franchising Contract has been elaborated taking into account the most commonly encountered clauses in franchise agreements and therefore may be used as a checklist of the core obligations of a cross-border franchise agreement.

This model agreement prepared to apply only to international franchise contracts. But this model may also be used as a basis for drafting domestic franchise contracts provided the necessary adaptations are made. Franchise agreements may regard distribution of products or supply of services. This model contract deals exclusively with distribution franchise agreements and does not cover service franchise agreements.

In addition, ICC Model International Franchising Contract has been based on the assumption that will not be governed by a specific national law but only by the provisions of the contract itself and *lex mercatoria* as applicable to franchise agreements. The reason of this solution is that the rules of this model contract can be applied in a uniform way to parties of the franchise contracts in different countries, in a balanced way without favoring one or the other side of the transaction.

In our opinion, the parties of cross-border franchise contracts may avoid the most of the risks in international trade by using the ICC Model International Franchising Contract as a model form while drafting their own franchise contract.

Lex Mercatoria Kaynağı Olarak ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi

Giriş

Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle dünya ticareti baş döndürücü bir hızla gelişmekte ve uluslararası ticaretle uğraşanlar her geçen gün daha da fazla uluslararası ticari sözleşmelerin tarafı olmaktadır. Bu hızlı gelişim içerisinde ülkemizde ve dünyada mal ve hizmetlerin dağıtım ve pazarlanması hususunda en çok franchising yöntemi tercih edilmektedir. Uluslararası franchise sözleşmeleri de bu doğrultuda en fazla kullanılan sözleşmeler arasında yer almaktadır.

Uluslararası franchise sözleşmeleri bu kadar yaygın hale gelmesine rağmen, birçok ülkede franchise sözleşmesine ilişkin yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ayrıca franchise sözleşmeleri ile ilgili taraflar için bağlayıcılığı olan uluslararası bir anlaşmanın da mevcut olmayışı franchising hususunda lex mercatoria kaynaklarını daha önemli hale getirmektedir. Çalışmamızın konusunu oluşturan ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi de franchising konusunda ulusal düzenlemelerin yeterli olmamasından dolayı önemli bir lex mercatoria kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışmamızda öncelikle uluslararası ticaret hukukunda hukuk kurallarının yeknesaklaştırılması çalışmalarının hız kazanması sonucu giderek artan bir önem kazanan lex mercatoria kavramı üzerinde durulacak; ardından lex mercatoria kaynaklarına kısaca değindikten sonra bu kaynaklar arasında yer alan model sözleşmelerin genel özellikleri inceleme konusu yapılacaktır. Devamında ICC tarafından hazırlanan model sözleşmelerin genel özelliklerinden bahsettikten sonra, franchise kavramına ilişkin kısaca bilgi verilerek, ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi'nin taşıdığı özellikler ve sözleşme taraflarına rehberlik ettiği hususlar incelenecektir.

I. Lex Mercatoria Kavramı ve Kapsamı

A. Lex Mercatoria Kavramı ve Tarihi Gelişimi

Uluslararası ticaret, farklı ülkelerde işyeri, yerleşim yeri veya mutad meskeni olan veya farklı devlet vatandaşlığına sahip olan gerçek veya tüzel kişiler arasındaki mal ve hizmetlerin değişimini ifade eden bir kavramdır¹. Uluslararası ticari ilişkilerden doğan uyuşmazlıklarda devreye giren kanunlar ihtilafı metodunun karmaşık yapısı ve rastlantısal sonuçlara yol açması milli hukuk sistemleri dışında uluslararası nitelik taşıyan genel prensipler, maddi hükümler ile ticari adet ve teamüllere olan ihtiyacı

1 Cemal Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, (6th edn, Beta 2016) 5.

ortaya çıkaran bir etken olmuştur². Bu ihtiyaçtan dolayı lex mercatoria teorisi ortaya atılmış ve günümüzde lex mercatoria kavramı uluslararası ticaret hukukunun temel kavramlarından biri haline gelmiştir³. Lex mercatoria'nın tanımı ve kapsamı konusunda farklı yaklaşımlar olmasına rağmen son yıllarda lex mercatoria, uluslararası ticari sözleşmelere uygulanan genel prensipler, maddi hükümler ve ticari adet ve teamüller olarak kabul edilmektedir⁴.

Lex mercatoria, yeni bir kavram değildir ve doktrinde genellikle kabul edilen görüş uyarınca lex mercatoria'nın tarihsel kökeni Ortaçağ tacirler hukukuna dayanmaktadır⁵. Uluslararası ticarete ilişkin sistem olarak uluslararası örf ve adet hukuku daha önce ortaya çıkmış olsa da terim olarak "lex mercatoria" ilk kez 1290 yılında İngiltere'de ticari teamüllerin "Fleta Kanunları" adı altında toplandığı zaman kullanılmıştır⁶.

Batı Avrupa'da 11. yüzyıl başlarında gelişen uluslararası ticari ilişkiler, tacirler hukukunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tacirler hukuku, tacirlerin kendi adet ve teamülleri ile kendi maddi hukuklarını oluşturma ve uyumsuzlukların çözümünde özel mahkemeler ihdas etme imkanı ile gelişmiş ve bu gelişim milli hukuk sistemlerine bağlı olmayan bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası ticaretin gereksinimlerini karşılamak amacıyla, milli hukuk sistemlerinden bağımsız olan ve tacirler tarafından meydana getirilen bir hukuk olan Ortaçağ tacirler hukuku, (modern) yeni lex mercatoria'nın temelini oluşturmuştur⁷.

Ortaçağ tacirler hukuku Batı Avrupa'da uzun yıllar uygulanmış ve uluslararası ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Ancak 19. yüzyılda milli hukuk sistemlerinde tacirler hukukunun iç hukuk kuralı haline getirilmesi yönündeki kodifikasyonlardaki artış ve milliyetçilik akımlarının etkisiyle Ortaçağ tacirler hukuku etkisini kaybetmiş

2 Tolga Ayoğlu, *Uluslararası Ticari Sözleşmelere Uygulanan Genel Prensipler, Maddi Hükümler ve Ticari Adet – Teamüller Olarak Lex Mercatoria* (2nd edn, Vedat 2011) 1.

3 Yusuf Çalışkan, *Uluslararası Satım Hukukunda Kanunlar İhtilafı Meseleleri*, (Beta 2014) 16. Uluslararası tahkim uygulamasında lex mercatoria'nın maddi hukuk olarak uygulanabilirliğinin kabul edilmesi, lex mercatoria kavramının giderek artan bir önem kazanmasının en önemli sebeplerinden biridir. Gilles Cuniberti, 'Three Theories of Lex Mercatoria', (2013) 52(1) Columbia Journal of Transnational Law, 369. Uluslararası tahkimde taraflarca aralarındaki sözleşmede lex mercatoria, uluslararası ticaret hukukunun genel ilkeleri, hukukun genel ilkeleri, uluslararası ticarete geçerli adet ve teamüllere göndermede bulunulduğunda genellikle lex mercatoria'nın esasa uygulanacak hukuk olarak kararlaştırıldığı kabul edilir. Hatta kimi zaman iyi niyet, vicdan ve sadakate göre ifanın gerçekleştirilmesi gerektiği öngörüldüğünde bile bunun lex mercatoria'ya atıf olarak anlaşıldığına rastlanmaktadır. Bkz. B. Bahadır Erdem, 'Türk Milletlerarası Tahkim Hukukunda Lex Mercatoria', Ahmet Cemil YILDIRIM/Serhat ESKİYÖRÜK (ed.), *Uluslararası Ticari Tahkim ve Yeni Lex Mercatoria*, (On İki Levha 2014) 128. Uluslararası tahkimde lex mercatoria uygulamaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Koray Güven, 'Lex Mercatoria ve Milletlerarası Tahkim', (2017) 34 (2), PPIL, 1,41 vd.; Sibel Özel, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri*, (Legal 2008), 151; Ramazan Durgut, 'Milletlerarası Tahkim Kanunu'na Göre Lex Mercatoria'nın Esasa Uygulanabilir Hukuk Olması' (2005-2006)25-26, MHB,105, 117-118. Ayrıca uluslararası tahkimde esasa uygulanacak hukuk hakkında geniş ve ayrıntılı bilgi için bkz. Cemal Şanlı, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1986).

4 Ayoğlu, (n 2) 7.

5 Musa Aygül, 'Milletlerarası Ticari Sözleşmelerde Lex Mercatoria'nın Uygulanması', (2004) 12(3-4), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 45, 47; Ayoğlu, (n 2) 8.; Didem Özdemir, 'Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk Olarak Lex Mercatoria', (2003) VII(1-2), Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 91,96.

6 Arzu Oğuz, "Hukuk Tarihi ve Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Uluslararası Ticaret Hukuku (lex mercatoria)- Unidroit İlkelerinin Lex Mercatoria Niteliği", (2001), 50 (3), AÜHFD, 11,21.

7 Çalışkan (n 3) 17; Ayoğlu (n 2) 12.

ve 20. yüzyılda tamamen ortadan kalkmıştır. Sonrasında devletler kendi milli hukuk sistemleri ile uluslararası ticareti kontrol etmeye ve yabancı unsurlu uyuşmazlıkların çözümünde milletlerarası özel hukuk kurallarına başvurmaya başlamışlardır⁸. II. Dünya savaşından sonra uluslararası ticari ilişkilerin hızla artmaya başlamasıyla uluslararası ticaretten kaynaklanan problemlerin çözümünde milli hukuk sistemlerinin yetersiz kalması ve kanunlar ihtilafı kurallarının karmaşık yapısı nedeniyle uluslararası ticarete aranan kolaylık ve öngörülebilirliği sağlayamaması nedeniyle yeni (modern) lex mercatoria teorisi ortaya atılmıştır.⁹

Uluslararası ticarete ilişkin sözleşmelere uluslararası ticaret camiasında benimsenen ve genel kabul gören ilke, maddi norm ile adet ve teamüllerin uygulanması milli hukuk sistemlerinin seçimine oranla hukuki güvenlik, sürat, tarafsızlık ve öngörülebilirlik ihtiyaçlarına daha fazla cevap verebilecek bir yöntem olduğu açıktır.¹⁰

B. Yeni (modern) Lex Mercatoria Teorisi ve Lex Mercatoria'nın Kaynakları

1. Yeni (modern) Lex Mercatoria Teorisi

Lex mercatoria uzun bir gelişme sürecinden sonra daha ağırlıklı olarak gündeme gelmeye ve tartışılmaya başlanmıştır¹¹. Bu gelişim sürecinde altmışlı yılların başında Goldman ve Schmitthoff tarafından ortaya atılan yeni (modern) lex mercatoria teorisi, ortaya atıldığı andan itibaren uluslararası hukuk doktrininde en önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir¹². Yeni lex mercatoria olarak adlandırılan bu oluşumun kökleri her ne kadar Ortaçağ tacirler hukukuna dayansa da, bu iki hukuk arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yeni lex mercatoria'nın, dünya düzeninin kendisine dayandığı millî egemenlik görüşüyle uzlaştırılması gereği; diğeri ise, Ortaçağ tacirler hukukunun gelişigüzel ve plânsız olarak gelişmesine rağmen, yeni lex mercatoria'nın, bu konuda düzenlemeler getiren kuruluşlar tarafından önceden tasarlanmış olması ve milletlerarası sözleşmelerde, model kanunlarda ve ICC gibi kurumlar tarafından hazırlanan ve basılan dokümanlarda ifade edilmesidir¹³.

Yeni lex mercatoria hakkında üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Goldman tarafından benimsenen görüş uyarınca, lex mercatoria, milli hukuk sistemlerinin dışında ve bağımsız bir hukuk sistemidir¹⁴. Schmitthoff'a göre ise lex mercatoria, uluslararası

8 Aygül (n 5) 49; F.İtur Bingöl, 'Lex Mercatoria ve Türk Tahkim Hukuku'ndaki Yeri', (2017) 19, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, (Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan)1953,1958.

9 Aygül (n5) 49; Çalışkan (n3) 17.

10 Ayoğlu, (n 2) 20.

11 Oğuz (n 6) 32.

12 Nikitas E. Hatzimihail, 'The Many Lives-and-Faces of Lex Mercatoria : History as Genealogy in International Business Law', Law and Contemporary Problems, (2008) 169,170-172.

13 Özdemir (n 5) 10; Goldstajn, A.: (1986), "Usages of Trade and Other Autonomous Rules of International Trade According to the UN (1980) Sales Convention", <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/goldstajn.html> Erişim Tarihi 02 Eylül 2020

14 Berthald Goldman, *Lex Mercatoria*, (1983) 3 Forum Internationale, 8.

ticarete özgü maddi kurallar bütünü olarak tanımlanmakta ve bu kuralların milli hukuk sistemlerinin bir parçası sıfatıyla uyuşmazlıklara uygulanmaları gerektiği savunulmaktadır¹⁵. Goldman ve Schmitthoff'un görüşlerinin birleştirilmesi sonucu oluşan karma görüş uyarınca¹⁶, *lex mercatoria*'nın bağımsız bir hukuk sistemi olmasa dahi, bağımsız bir hukuk düzeni gibi uyuşmazlığın esasına uygulanabilen ve bağlayıcı gücünü milli hukuk sistemlerinden almayıp doğrudan doğruya uluslararası toplumda gördükleri genel kabulden aldığı iddia edilmektedir¹⁷.

Bu görüşlerden hangisi kabul edilirse edilsin sonuç itibarıyla son yıllarda *lex mercatoria*, uluslararası ticari uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümünde maddi hukuk kuralı olarak uygulanmaktadır. Uluslararası tahkimde maddi hukuk olarak uygulanan ve bu yönüyle uluslararası ticaret hukukunun önemli bir kavramı haline gelen¹⁸ *lex mercatoria*'nın kaynakları da önem arz ettiğinden aşağıda *lex mercatoria* kaynaklarına da kısaca değinilecektir.

2. *Lex Mercatoria*'nın Kaynakları

Günümüzde *lex mercatoria*, milletlerarası ticaret hukukunda genel kabul görmesine rağmen, kapsamı ve sınırları belirli değildir¹⁹. *Lex mercatoria*'nın kaynakları açısından iki farklı yaklaşım benimsenmektedir. Bunlardan Schmitthoff tarafından ileri sürülen dar yaklaşım uyarınca *lex mercatoria*'nın kaynaklarının uluslararası konvansiyonlar ve model kanunlar ile ticari adet ve teamüllerle sınırlı olduğu kabul edilmektedir²⁰. Goldman ve Lando tarafından ileri sürülen ve doktrinde ağırlıklı olarak benimsenen geniş yaklaşıma göre ise *lex mercatoria*'nın kaynakları hukukun genel ilkeleri, uluslararası konvansiyonlar ile model kanunlar, ticari adet ve teamüller, standart sözleşmeler ile genel işlem şartları, davranış kodları ve hakem kararlarından oluşmaktadır²¹.

a. Hukukun Genel İlkeleri

Hukuk düzeninin temel taşları olan hukukun genel ilkeleri, birçok milli hukuk düzeninde yer alan ve milletlerarası hukuk düzenine aktarılması hususunda yargısal açıdan veya hukuk mantığı açısından herhangi bir engel bulunmayan ve devletlerin ortak hukuk değerlerinin oluşturduğu kurallar olarak tanımlanmaktadır²².

15 Clive M. Schmitthoff, *The Unification of the Law of International Trade*, (1964) 6-7.

16 Ole Lando, 'The Lex Mercatoria in International Commercial Arbitration', (1985) 34 ICLQ, 747.

17 *Lex mercatoria* hakkında Goldman ve Schmitthoff tarafından ileri sürülen görüşler ve bu görüşlerin birleştirilmesi sonucu oluşan karma görüşü savunan yazarlar ve görüşleri hakkında detaylı bilgi için Bkz. Ayoğlu, (n 2) 30 vd.

18 Çalışkan (n 3) 19.

19 Lale Ayhan-Izmirli, 'Lex Mercatoria'da Culpa In Contrahendo Sorumluluğu', (2017) 37(2), MHB, 257, 266.

20 Schmitthoff, (n 15) 6-7.

21 Lando, (n 16) 749; Michele Mustill, 'The New Lex Mercatoria: The First Twenty Five -Years', 4 *Arbitration International*, (1988), 109. *Lex mercatoria* kaynakları hususunda geniş yaklaşımı benimseyen diğer yazarlar hakkında bkz Ayoğlu, (n 2) 121. Günümüzde modern *lex mercatoria*'nın kaynaklarının yalnızca ticari teamül hukukunda aranması yeterli olmamakta ve pozitif karaktere sahip milletlerarası düzenlemeler ve milletlerarası ticari teamüllerin *lex mercatoria*'nın iki ana kaynağı olduğu kabul edilmektedir. Hatzimihail, (n 12) 180; Ayhan -Izmirli (n 19) 266.

22 Oğuz (n 6) 28; Ayhan -Izmirli (n 19) 267.

İyi niyet, ahde vefa, hakkın kötüye kullanılması yasağı, sözleşmenin uyarlanması, kazanılmış haklara saygı gibi ilkeler hemen hemen her hukuk düzeni tarafından bilinen ve ticari ilişkilerde de uygulanan bu ilkelere örnek olarak verilebilir²³.

b. Ticari Adet ve Teamüller

Lex mercatoria'nın özünü, uluslararası ticari hayatta uzun zamandır uygulanagelen ve ticaret camiasındaki herkesin üzerinde hemfikir olduğu milletlerarası ticari adet ve teamüller oluşturmaktadır²⁴. Ticari adet ve teamüller, uluslararası ticaretin gereklerini sağlamak amacıyla uluslararası tacirler tarafından oluşturulmuştur²⁵. Ticari adet ve teamüller milli hukuk sistemlerinde ikincil hukuk kaynağı olarak kabul edilmekte iken²⁶; uluslararası ticaret hukukunda daha önemli ve üst derecede bir kaynak olarak kabul edilmektedirler²⁷.

Ticari hayatta yer alan taraflar, aralarındaki sözleşmede belli konularda hüküm koymamışlarsa kendileri tarafından bilinen veya bilmeleri gereken ticari teamüllere dayandıkları kabul edilmektedir. Ticari teamüller taraflar arasındaki sözleşmede boşlukların doldurulması ve sözleşmede kullanılan terminolojinin yorumlanmasında taraflara kolaylık sağlamaktadır²⁸.

Uluslararası ticaret camiasında sıklıkla başvuru alan ticari adet ve teamüller, uluslararası kuruluşlar tarafından kodifiye edilerek yeknesak kurallar haline getirilmiş olabilirler. Ancak bu bir zorunluluk değildir. Uluslararası kuruluşlar tarafından kodifiye edilmemiş ticari adet ve teamüller de lex mercatoria kaynağı olarak uygulanırlar. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus, somut uyuşmazlıkta bir ticari adetin varlığını iddia eden taraf bu iddiasını ispat etmelidir²⁹.

c. Model Kanunlar ve Uluslararası Anlaşmalar

Milli hukuk sistemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek için kullanılan araçlardan biri olan model kanunlar, lex mercatoria'nın en önemli kaynaklarından. Bu kanunlar, uluslararası kuruluşlar tarafından, ülkelerin iç hukuklarında yapılacak düzenlemeler için model oluşturma amacıyla hazırlanmaktadır ve uluslararası alanda genel kabul gören hususları yansıtan metinlerdir³⁰.

Uluslararası ticaret hukukuna ilişkin milli hukuk sistemlerinde yer alan düzenlemelerin harmonizasyonunu sağlamak amacıyla hazırlanan model kanunlardan

23 Oğuz (n 6) 29-31.

24 Ayhan -İzmirli (n19) 268.

25 Aygül (n 5) 66; Çalışkan (n 3) 29.

26 Ayoğlu (n 2) 163.

27 Şanlı (n 3) 342.

28 Ayhan -İzmirli (n 19) 268.

29 Ayoğlu, (n 2) 165; Çalışkan (n3)30.

30 Ayoğlu, (n 2) 175.

biri de UNIDROIT tarafından kaleme alınan 2002 tarihli Model Franchise Bilgilendirme Kanunu (Model Franchise Disclosure Law)' dur³¹.

Modern bir dağıtım ve pazarlama metodu olan franchising, ulusal ekonomilerde her geçen gün daha da büyük bir rol oynadığından, UNIDROIT (International Institute for the Unification of Private Law, Özel Hukukun Yeknesaklaştırılması İçin Uluslararası Enstitü) tarafından Model Franchise Bilgilendirme Kanunu kaleme alınmıştır. Tüm dünyada franchise sisteminin çok geniş bir alanda yayılmış ve yatırımcılar tarafından çok fazla tercih ediliyor olmasından dolayı böyle bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur³².

UNIDROIT Model Franchise Bilgilendirme Kanunu, devletler tarafından uyulması zorunlu olmayan ve sadece yasa koyucuların ulusal mevzuatlarını hazırlarken dikkate alabilecekleri (model) hükümler içermektedir. Model Franchise Bilgilendirme Kanunu'nun uluslararası sözleşmelerin aksine taraflar açısından bir bağlayıcılığı bulunmamakta; sadece yasa koyucular için franchising hususunda yasal düzenleme hazırlarken bir rehber veya model oluşturmaktadır. Ayrıca, yeni lex mercatoria kaynağı olmasından dolayı taraflarca, uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak tahkimin tercih edildiği durumlarda aralarındaki franchise sözleşmesine uygulanacak hukuk olarak seçilebilmektedir³³.

Lex mercatoria'nın diğer önemli bir kaynağı da uluslararası ticaret hukukunda millî hukuk sistemlerini yeknesaklaştırma amacına yönelik ve uluslararası ticari ilişkiler konusunda maddî hükümler getiren uluslararası anlaşmalardır³⁴. Uluslararası anlaşmaların taraf devletlerce usulüne uygun olarak onaylanması durumunda iç hukuk olarak uygulanmaları sözkonusu olsa da; sözleşme taraflarından birinin tabi olduğu devletin anlaşmayı onaylamaması durumunda anlaşma, en uygun hukuk sıfatıyla uygulama alanı bulabilir³⁵.

Uluslararası ticaret camiası tarafından genel kabul gören durumları yansıtmalarından dolayı uluslararası anlaşmalar lex mercatoria'nın önemli bir kaynağıdır³⁶. Lex mercatoria niteliğinde olan uluslararası anlaşmalardan en önemli olanı uluslararası

31 UNIDROIT Model Franchise Disclosure Law, (2002) www.unidroit.org. Erişim Tarihi: 11 Ekim 2020

32 Sözkonusu model kanunun en belirgin özelliği, franchise verene, franchise konusu işe ilişkin sözleşme öncesi çok detaylı bir açıklamada bulunma zorunluluğu getirmiş olmasıdır. UNIDROIT Model Franchise Disclosure Law, (2002), Explanatory Report,17 www.unidroit.org. Erişim Tarihi 12 Ekim 2020.; Tamara Milenkovic Kerkovic, "The Main Directions in Main Cooperative Franchising Regulation" – Unidroit Initiative and its Influence, European Research Studies, (2010) XIII (1), 103, 111. Ayrıca Model Franchise Bilgilendirme Kanunu sözleşme öncesi bilgilendirmeyi kapsamaktadır. Taraflar arasındaki ilişkiler ve sözleşmenin sona ermesinin sonuçları model kanunun kapsamı dışında kalmaktadır. Açıkça belirtilmediği sürece Model Franchise Bilgilendirme Kanunu, franchise sözleşmesinde yer alan hükümlerin geçerliliği ile ilgilenmez . Bkz. Lena Peters, "Franchising: Recent Legislation and the UNIDROIT Model Franchise Disclosure Law", Business Law International (2004) (1),33.

33 UNIDROIT Model Franchise Disclosure Law, (2002) www.unidroit.org. Erişim Tarihi 11 Ekim 2020

34 Oğuz (n 6) 25; Çalışkan (n 3) 32.

35 Çalışkan (n3) 32

36 Ayoğlu (n 2) 175.

satım hukuku alanında UNCITRAL (United Nations Commission on International Trade Law, Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu) tarafından hazırlanan 1980 tarihli Milletlerarası Menkul Mal Satımına İlişkin Viyana Anlaşması'dır (CISG)³⁷.

d. Yeknesak Kurallar

Yeknesak kurallar, sözleşmede kullanılan birtakım belirlemeler olup taraflar sözleşmelerine bu kuralları ekleyebilecekleri gibi, bunlara atıf da yapabilirler³⁸. Yeknesak kurallar, alanında uzman uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanarak uluslararası ticaret camiasının kullanımına sunulurlar. Özellikle ICC (International Chamber of Commerce, Milletlerarası Ticaret Odası) bu tür kuralların hazırlanmasında öncü rol üstlenmektedir³⁹. ICC tarafından hazırlanan ve dünya çapında genel kabul görek lex mercatoria'nın başarılı örneklerini oluşturan yeknesak kurallara örnek olarak ICC'nin 723 E sayılı broşürü olan INCOTERMs (International Commercial Terms) ve 600 sayılı broşürü olan Akreditiflere İlişkin Bir örnek Usuller ve Uygulama Kuralları (Uniform Customs and Practise for Documentary Credits) verilebilir.

Yeknesak kuralların lex mercatoria kaynağı olarak kabul edilebilmeleri için uluslararası ticaret alanında yaygın bir kullanım alanına sahip olmaları gerekir. Yeknesak kurallar genellikle atıf (incorporation) yöntemiyle sözleşmenin bir parçası olarak dikkate alınırlar. Bunun yanında yeknesak kuralların, standart sözleşmelerle önemli ölçüde benzerlik gösterdiğini de belirtmek gerekir. Ancak, standart sözleşmelerden farklı olarak sözleşmenin tamamını değil, bir parçasını oluştururlar. Ayrıca yeknesak kurallar, standart sözleşmelerin aksine taraflar arasındaki sözleşmede sadece belirli konularda çözüm getirirler⁴⁰.

e. Restatement (Derleme) Metoduyla Hazırlanan Metinler

Restatement metodu ile hazırlanan metinler, Amerikan Hukuk Enstitüsü'nün yayınladığı ve restatement olarak adlandırılan düzenlemeler örnek alınarak oluşturulmuştur⁴¹. Ülkelerin hukuk kurallarını uyumlaştırma konusunda pek istekli olmamaları ve kendilerini bağlayıcı anlaşmalara uzak durmaları nedeniyle yapılan anlaşmaların başarısızlığından dolayı bu tür metinler oluşturulmuştur. Bu metinler ilgili olduğu uluslararası ticaret alanında genel kabulü yansıtan ve bağlayıcı olmayan

37 Ole Lando, 'CISG and Its Followers: A Proposal to Adopt Some International Principles of Contract Law', American Journal of Comparative Law (2005) 379 , www.cisg.law.pace.edu, Erişim Tarihi 15 Ekim 2020. CISG yanında dünya ticaretini yöneten çok sayıda önemli konvansiyon bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak kambiyo senetlerine ilişkin 1930 tarihli Cenevre Sözleşmesi, Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi (CMR) sayılabilir. Ayoğlu, (n 2) 178.

38 Çalışkan (n 3) 29.

39 Ayoğlu, (n 2) 317.

40 Oğuz (n 6) 24.

41 Çalışkan (n 3) 34.

düzenlemelerdir. Uluslararası anlaşmalara nazaran daha kolay değiştirilebilmeleri sebebiyle uluslararası ticaretin hızlı gelişimine ve gerekliliklerine daha çabuk cevap verebilmektedirler⁴².

UNIDROIT tarafından hazırlanan “Uluslararası Ticari Sözleşmelere İlişkin UNIDROIT İlkeleri” restatement metodu ile hazırlanan metinlerin en önemli örneğini oluşturmaktadır. Mukayeseli hukuk yöntemi kullanılarak hazırlanan UNIDROIT ilkelerinin en önemli özelliği, hazırlanması sırasında hukuk sistemlerindeki farklılıkların gözetilmiş olması ve uluslararası ticari sözleşmeler için genel kurallar getirmesidir⁴³. Ayrıca “Avrupa Sözleşmeler Hukuku Prensipleri” de restatement metodu ile hazırlanan metinlerin en bilinen diğer örneğidir⁴⁴.

f. Davranış Kodları

Lex mercatoria'nın bir diğer kaynağını teşkil eden davranış kodları, (codes of conduct) ilgili buldukları sektörün profesyonel ve teknik açıdan standartlarını ve etik kurallarını tespit eden metinlerdir⁴⁵. Bu kuralları ve standartları tespit eden kuruluşlar, ilgili sektördeki meslek örgütleridir.

Davranış kodlarının uygulanmaları zorunlu değildir. İhlal edilmeleri halinde disiplin cezasının ötesinde bir yaptırım sözkonusu olmamaktadır. Ancak bu kodlar, bu kurallara tabi olan kuruluşların belli işlemler için göstermeleri gereken dikkat ve özenin ölçüsü belirlenirken dikkate alındıklarından sektör mensupları açısından önem taşımaktadır. Belirtmek gerekir ki davranış kodu ile belirlenen standartlara uyulmamış olması, ihlali gerçekleştiren sektör mensubu açısından kusur teşkil edebilir ve özen yükümlülüğünün ihlali anlamına gelebilir⁴⁶.

Davranış kodlarına, ICC'nin Uluslararası Reklamcılık Kodu (ICC International Code of Advertising Practice) ve OECD tarafından hazırlanan OECD Çok Taraflı Şirketlere İlişkin Rehber (OECD Guidelines for Multinational Enterprises) örnek olarak gösterilebilir⁴⁷.

g. Hakem Kararları

Uluslararası ticari uyuşmazlıklara ilişkin hakem kararları, hem sayıca fazla olmaları hem de uluslararası ticari uygulamalara göre daha hızlı şekilde gelişmeleri nedeniyle

42 Ayhan- İzmirli, (n19) 272.

43 UNIDROIT İlkeleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Ceyda Süral, *Uluslararası Ticari Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk Olarak UNIDROIT Prensipleri* (2008) 56 vd.; Kemal Dayınlarlı, ‘Milletlerarası Ticari Sözleşmelere İlişkin Unidroit İlkeleri’ (2003) 23 MHB, 203, 204 vd.

44 Ayoğlu, (n 2) 192. Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri hakkında bilgi için bkz. Kemal Dayınlarlı, *Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri, Principles of European Contract*, Ankara 2005.

45 Şanlı (n 3) 332-333.

46 Ayoğlu, (n 2) 346.

47 Çalışkan (n 3) 33.

lex mercatoria'nın önemli kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir.⁴⁸ Hakem kararları uluslararası ticaret alanında kabul edilen kuralları tespit etmek yanında, yeni kurallar da oluşturmaktadırlar⁴⁹. Tahkim yargılamasındaki gizlilik prensibi gereği genellikle hakem kararları yayınlanmamaktadır. Ancak doktrinde son dönemde özellikle uluslararası yatırım tahkiminde 3. kişilerin haklarını korumak adına bu prensibin yumuşatılarak hakem kararlarının yayınlanmaya başlandığı ve böylece hakem kararlarının uluslararası ekonomi hukukun gelişiminde önemli bir rol oynamaya başladığı iddia edilmektedir.⁵⁰

Yayımlanan hakem kararları, bir içtihat olarak bağlayıcılığa sahip değildir. Ancak doktrinde, uygulamada hakemler tarafından önceki kararlara sıkça başvurulmakta olduğu iddia edilmekte, böylece hakem kararlarının, lex mercatoria'ya ait genel ilkelerin, maddi normların ve ticari adet ve teamüllerin belirlenmesi açısından önemli bir görev üstlendiği ifade edilmektedir⁵¹. Bu yönüyle hakem kararları lex mercatoria'nın gelişiminde etkili olmakta ve lex mercatoria'nın önemli bir kaynağını teşkil etmektedir⁵².

h. Model Sözleşmeler

Lex mercatoria'nın önemli kaynaklarından biri de model sözleşmelerdir. Model sözleşmeler uluslararası ticaretin belirli alanlarında faaliyet gösteren iş adamlarının oluşturduğu organizasyonlar tarafından hazırlanan metinlerdir. Bu tür sözleşme formları, ilgili alanda var olan ticari adet ve teamüllere göre oluşturulmakta ve o alanda ortak norm ve uygulamaların geliştirilmesi amacını taşımaktadır⁵³.

Doktrinde bizim de katıldığımız görüş uyarınca özellikle İngiliz hukukunda çok sıklıkla kullanılan model sözleşmeler⁵⁴ lex mercatoria'nın kaynakları arasında yer almaktadır⁵⁵. Ancak model sözleşmelerin lex mercatoria niteliğinde kabul edilebilmeleri için mutlaka ticari adet mertebesine ulaşması gerektiğini savunan yazarlar⁵⁶ yanında; model sözleşmelerin adalet içeriklerinin sorgulanması gerektiği ifade edilerek bu metinlerin uluslararası ticaret hukukunun kaynakları arasında yer almasına karşı çıkan yazarlar da bulunmaktadır⁵⁷.

48 H. Ercüment Erdem, *Milletlerarası Ticaret Hukuku ile İlgili Makaleler* (Beta 2008) 326; Ayhan İzmirli (19) 272; Özel (n 3) 150.

49 Erdem (n 48) 325; Aygül (n 5) 72-73.

50 Çalışkan (n 3) 33.

51 Ayoğlu (n 2) 350.

52 Şanlı (n 3) 344; Çalışkan (n 3) 33; Ayoğlu, (n 2) 350; Güven (n 3) 14.

53 Şanlı (n3) 333; Aygül (n 5) 69.

54 Erdem (n 48) 328.

55 Şanlı (n39) 333; Erdem (n 48) 328; Ayoğlu (n 2) 340.

56 Türkay Özdemir/ Ramazan Durgut, 'Milletlerarası Tahkim Kanunu'na Göre Lex Mercatoria'nın Esasa Uygulanacak Hukuk Olması', Prof. Dr. Turgut Akıntürk'e Armağan, (2008), 467, 470.

57 Yeşim Atamer, *Uluslararası Satım Sözleşmelerine İlişkin Birleşmiş Milletler Anlaşması (CISG) Uyarınca Satıcının Yükümlülükleri ve Sözleşmeye Aykırılığın Sonuçları (CISG)* (Beta 2005), 14, dn 15.

İlgili oldukları alanda sıklıkla kullanılan model sözleşmelerin, içtihat hukuku ile de desteklendikleri takdirde güvenilir bir hukuki zemin oluşturabilecekleri vurgulanmaktadır⁵⁸. Uluslararası ticaret uygulamasında sıklıkla kullanılan model sözleşmelerden biri de son dönemde en fazla tercih edilen dağıtım ve pazarlama metodu olan franchising ile ilgili ICC tarafından hazırlanan Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi'dir⁵⁹. Franchise sözleşmelerine ilişkin taraflar için bağlayıcı olan uluslararası bir anlaşma olmaması ve milli hukukların çoğunda da franchise sözleşmeleri konusunda yasal düzenlemelerin yetersiz olması nedeniyle bu alanda hazırlanmış olan model sözleşme *lex mercatoria* kaynağı olarak önem arz etmektedir. ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi aşağıda daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

II. Uluslararası Ticaret Hukukunda Model Sözleşmeler ve ICC Tarafından Hazırlanan Model Sözleşmelerin Genel Özellikleri

A. Model Sözleşme Kavramı ve Genel Özellikleri

Uluslararası ticaret, özel uzmanlık gerektiren bir alan olması sebebiyle ICC ya da ilgili sektör örgütleri tarafından kaleme alınan model sözleşmelerin sıklıkla kullanıldığı bir alandır⁶⁰.

Model sözleşmeler, uluslararası ticari adet ve uygulamalar doğrultusunda uluslararası bir organizasyon tarafından hazırlanan ve sözleşme taraflarınca işlemin gereklerine uygun değişikliklerin yapılmasından sonra aynen kabul edilen önceden hazırlanmış metinler olarak tanımlanmaktadır⁶¹. Bu sözleşme metinleri, ulusal hukukların uygulama alanını asgariye indirmekte ve ticari adet, teamül ve uygulamaların oluşumuna katkıda bulunmaktadırlar⁶².

Model sözleşmeler, uluslararası ticarete taraflar için güvenli bir ortam oluşturmayı amaçlayarak, ilgili alandaki adet ve teamüller dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Bu model sözleşmelerin düzenlenme amacı, uluslararası ticaretin ihtiyaçlarına cevap veremeyecek nitelikteki milli hukuk sistemlerine başvurulmasını önleyecek ölçüde detaylı akdi düzenlemeler öngörmek ve *lex mercatoria*'nın oluşumuna katkıda bulunmaktır⁶³.

İlgili oldukları alanda uluslararası ticaret camiasındaki ortak anlayış ve uygulamaları yansıtan model sözleşmeler⁶⁴, sözleşmenin her iki tarafı bakımından dengeli, tarafsız

58 Aygül (n 5) 69.

59 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E.,Paris, 2011.

60 Ayoğlu (n 2) 339.

61 Clive M. Schmitoff, 'The Unification or Harmonisation of Law by Means of Standard Contracts and General Conditions', *International Comparative Law Quarterly*,(1968) 17, 551; Ayoğlu (n 2) 339.

62 Şanlı (n3) 333.

63 Şanlı (n 3) 333; Erdem (n48) 1092-1093; Aygül (n 5) 67-69.

64 Şanlı (n3) 333.

ve adil bir düzenleme getirmeyi hedefleyen metinler olup, hiçbir milli hukuk düzenine ait değildirler⁶⁵. Sıklıkla kullanılan model sözleşmeler değişen şartlara da kolayca uyarlanabilme kabiliyetine sahiptirler⁶⁶. Aşağıda detaylı olarak değineceğimiz Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi de global ticaret alanında en itibarlı kurum olarak nitelendirilen ICC tarafından hazırlanmıştır. Franchising hususunda ortak uygulama ve anlayışları yansıtan ve taraf menfaatleri arasında denge kurmayı hedefleyen bu model sözleşme, *lex mercatoria*'nın oluşumuna önemli katkı sağlayan metinlerden biridir.

Model sözleşme kavramına, bir sözleşmenin esaslı unsurlarının önceden formüle edildiği ister form şeklinde ya da genel işlem şartları şeklinde düzenlenmiş olsun bütün sözleşme metinleri dahildir⁶⁷. Bunlardan form şeklinde düzenlenmiş sözleşmelerde taraflar, mal ve hizmet, fiyat, ifa yeri ve zamanı hakkındaki özel anlaşmalarını yazabilecekleri boşluklar içeren birtakım formlar doldurmak suretiyle sözleşmeyi kurarlar. Genel işlem şartlarında ise, sözleşme metnine eklenebilen ve tarafların atıf yapabilecekleri, önceden hazırlanmış şartlar söz konusu olmaktadır. Uygulamada bu iki türü birbirinden ayırmanın çok zor olduğu ancak çoğu zaman genel işlem şartları, sözleşme formlarının arka sayfasında yer aldığından bunları ayırmanın pratik bir öneminin de olmadığı belirtilmektedir⁶⁸.

B. Soft Law Kuralı Olarak Model Sözleşmelerin Önemi

Model sözleşmeler, milletlerarası ticaret hukuku bakımından *lex mercatoria*'nın kaynakları arasında yer alan soft law kurallarındandır. Soft law, hukuken uygulanmaları zorunlu olmayan ancak uluslararası toplum tarafından, taraf iradeleri çerçevesinde uygulanmaları önerilen metinleri ifade eden bir kavramdır⁶⁹.

Soft law kuralları, pozitif hukuk kuralları içinde yer almayan ve bağlayıcı olmayan kurallar bütünü olup⁷⁰, gördükleri genel kabul uyarınca uygulanırlar. Model kanunlar, teamül ve uygulamaların sivil toplum örgütleri tarafından yazılı hale getirilmiş metinleri, uluslararası ticari terimler, model formlar ve sözleşmeler, akademisyen ve uzmanların görüşleri ile uluslararası sözleşmeler genel olarak soft law kuralları arasında sayılır. Soft law kuralları devlet egemenliğine dayanmadıklarından zorlayıcı güce sahip değildirler.⁷¹

65 Ayoğlu (n 2) 339.

66 Ayoğlu (n 2) 340.

67 Oğuz (n 6) 23.

68 Oğuz (n 6) 23.

69 Henry D. Gabriel, 'The Use of Soft Law in the Creation of Legal Norms in International Commercial Law: How Successful Has It Been?', 40 MICH. J. INT'L L. 413 (2019), 413, <https://repository.law.umich.edu/mjil/vol40/iss3/3> Erişim Tarihi 06 Ekim 2020; Cynthia Crawford Lichtenstein, 'Hard Law v. Soft Law: Unnecessary Dichotomy', *The International Lawyer*, (2001), 35(4), 1433; Ayoğlu (n 2) 190.

70 Henry D. Gabriel, 'The Use of Soft Law in the Creation of Legal Norms in International Commercial Law: How Successful Has It Been?', 40 MICH. J. INT'L L. 413 (2019), 413, <https://repository.law.umich.edu/mjil/vol40/iss3/3>; Erişim Tarihi 06 Ekim 2020.

71 H.Ercüment Erdem, "ICC Model Sözleşmelerinin Esnek Hukuk Kuralları Arasındaki Yeri ve Önemi", Nisan 2017, www.erdem-erdem.av.tr/hukuk-postasi Erişim Tarihi 16 Eylül 2020.

Soft law kurallarının devletler tarafından kabul edilmelerine gerek olmaması sebebiyle pozitif hukuk kurallarına göre daha avantajlı yönleri vardır⁷² ve uluslararası ticaret hukukunda farklı şekillerde kullanılabilirler. Öncelikle soft law kuralları model kanunlar gibi diğer kanunların oluşturulmasında temel olabilir. Bu model kanunlar devletler tarafından yerel hukuklara aktarılmak ve kanun koyucular için standart oluşturmak için tasarlanırlar⁷³. Bunlara örnek olarak UNCITRAL Tahkim Model Kanunu ve UNCITRAL Model Elektronik Ticaret Model Kanunu verilebilir. Bunun yanında soft law kuralları hakem heyetlerine yol göstermek amacıyla da kullanılabilirler. Hakem heyetleri genelde tarafların ulusal hukuk seçimiyle bağlı olmadıklarından, önelerine gelen uyuşmazlıklarda tarafsız olması nedeniyle Milletlerarası Ticari Sözleşmelere İlişkin Unidroit İlkeleri gibi kuralları sıklıkla kullanılmaktadırlar. Ayrıca soft law kuralları uyuşmazlıkların çözümünde yetersiz kalan uluslararası veya yerel nitelikte uygulanacak hukuk kurallarındaki boşlukların doldurulmasında da kullanılırlar.

Son olarak soft law kurallarının önemli bir kullanım şekli de taraflarca aralarındaki sözleşmede uygulanacak hukuk olarak seçilebilmeleridir. Taraflarca bağlayıcı olmayan bu kuralların uygulanacak hukuk olarak seçilmesinin nedeni, bu kuralların taraflar aralarındaki ticari ilişkiyi daha iyi temsil ettiğinin veya ulusal hukuklara göre daha öngörülebilir olduğunun değerlendirilmesidir⁷⁴.

Lex mercatoria'nın kaynaklarından soft law kuralları arasında yer alan model sözleşmeler, lex mercatoria'nın gelişimi açısından önem taşıyan metinlerdir. Şöyle ki, model sözleşmelerde, ilerde lex mercatoria'nın kaynağı olabilecek yeknesak kurallar sistemi yer almaktadır. Model sözleşmelerin yaygın olarak kullanımı uluslararası ticaret camiasında bir işlem bakımından hangi standardın genel kabul gördüğünü gösterdiğinden model sözleşmelerin kullanımı lex mercatoria'nın gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır⁷⁵.

C. ICC Model Sözleşmelerinin Genel Özellikleri

Global ticaret alanında en itibarlı kurum olarak nitelendirilen ICC, 1919 yılında uluslararası ticaretin gelişimini sağlamak amacıyla herhangi bir ülkeye bağlı olmadan kurulmuş tarafsız bir örgüttür⁷⁶. ICC, yapmış olduğu çalışmalarla lex mercatoria'nın

72 Soft law kurallarının konvansiyonlara göre avantajları hakkında detaylı bilgi için bkz. Henry D. Gabriel, 'The Use of Soft Law in the Creation of Legal Norms in International Commercial Law: How Successful Has It Been?', 40 MICH. J. INT'L L. 413 (2019), 416-420, <https://repository.law.umich.edu/mjil/vol40/iss3/3> Erişim Tarihi 06 Ekim 2020.

73 Henry Deeb Gabriel, 'The UNIDROIT Principles of International Contracts as a Basis for Teaching Law Reform and Other Legal Skills in the Course on Transnational Law', 130, <http://eltelawjournal.hu/wp-content/uploads>, Erişim Tarihi 06 Ekim 2020; Ercüment Erdem, 'ICC Model Sözleşmelerinin Esnek Hukuk Kuralları Arasındaki Yeri ve Önemi', Nisan 2017, <www.erdem-erdem.av.tr>hukuk-postası Erişim Tarihi 06 Ekim 2020.

74 Ercüment Erdem, 'ICC Model Sözleşmelerinin Esnek Hukuk Kuralları Arasındaki Yeri ve Önemi', Nisan 2017, www.erdem-erdem.av.tr>hukuk-postası Erişim Tarihi 17 Ekim 2020.

75 Erdem (n 48) 517.

76 www.iccwbo.org/about-icc/history/the-merchants-of-peace/20.10.2020; ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,59. Şanlı (n 3) 78; Çalışkan (n 3) 15.

gelişimine en fazla katkı sağlayan kuruluşların başında gelmektedir⁷⁷. ICC tarafından yapılan çalışmalar uluslararası ticaret hukukunun belkemiğini oluşturmaktadır⁷⁸. Ayrıca ICC sadece milli hukuk sistemlerinin yeknesaklaştırılmasında değil, tahkim alanında da önemli bir yere sahiptir⁷⁹.

ICC tarafından hazırlanan ve soft law kuralları arasında yer alan model sözleşmelerin en önemli özelliği, sözleşme serbestisi ilkesine aykırı olarak taraflardan birinin iradesini, baskı kurarak diğeri üzerinde kabul ettirmesini engellemek ve tarafların pazarın özelliklerini yansıtan kuralları kabul etmelerini sağlamaktır. Böylece ICC model sözleşmeleri taraflara adil bir sözleşme düzenlemeleri hususunda yardımcı olan sözleşmelerdir⁸⁰.

ICC model sözleşmeleri, genellikle ulusal hukuklar tarafından benimsenen ve milletlerarası ticaretin özelliklerini yansıtmayan farklı çözümleri ortadan kaldırma amacı taşırlar. Öncelikle belirtmek gerekir ki ICC model sözleşmeleri, hukukun genel ilkeleri ve ticari uygulamalar dikkate alınarak hazırlanan metinlerdir. Ayrıca bu sözleşmeler, uluslararası ticari işlemler için uygun olduğundan, yerel işlemlerde kullanılırken bu özelliği dikkate alınmalıdır.

ICC model sözleşmeleri, belli bir alanda yeterli olmayan düzenlemeler içeren yerel hukukların uygulanması riskini de ortadan kaldırmaktadırlar. Şöyle ki, ICC çoğu yerel hukukta düzenlenmeyen sözleşme tiplerine ilişkin (ör. Franchise, tek satıcılık vb.) hukuk boşluğunu, alanında uzman hukukçuların görüşleri doğrultusunda hazırlanan metinler olan model sözleşmelerle doldurmaktadır. Bunlara ilaveten, model sözleşmeler taraflarca değiştirilmeye uygun ve somut olaya uyarlanabilecek şekilde hazırlanmaktadır.

ICC model sözleşmelerinin diğeri bir özelliği ise kullanıcı dostu formatta hazırlanmalarıdır. Her model sözleşmede sözleşme özelliklerini ve sözleşmeye ilişkin önemli konuların anlatıldığı bir “Giriş (preamble)” bölümü yer almaktadır. ICC tarafından hazırlanan model sözleşmelerin “Gövde” kısmında ise taraflar belirtilen alternatiflerden birini seçmeye yönlendirilirler. Ayrıca seçim yapılmadığında uygulanacak alternatif de önceden belirli olduğu için taraflarca belli bir alternatif seçilmezse biri otomatik olarak uygulanacak şekilde düzenleme yapılmıştır. ICC model sözleşmelerde yer alan “Ekler Annex)” bölümü ise belirli konularda faydalı bilgiler içeren bölümdür⁸¹.

77 H.Ercüment Erdem, “ICC Model Sözleşmelerinin Esnek Hukuk Kuralları Arasındaki Yeri ve Önemi”, Nisan 2017, www.erdem-erdem.av.tr>hukuk-postası Erişim Tarihi 17 Ekim 2020; Çalışkan (n 3) 15.

78 Çalışkan (n 3) 15.

79 Şanlı (n 3) 78-85; ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E, 59.

80 H.Ercüment Erdem, “ICC Model Sözleşmelerinin Esnek Hukuk Kuralları Arasındaki Yeri ve Önemi”, Nisan 2017, www.erdem-erdem.av.tr>hukuk-postası Erişim Tarihi 17 Ekim 2020.

81 H.Ercüment Erdem, “ICC Model Sözleşmelerinin Esnek Hukuk Kuralları Arasındaki Yeri ve Önemi”, Nisan 2017, www.erdem-erdem.av.tr>hukuk-postası Erişim Tarihi 17 Ekim 2020.

Şunu da belirtmek gerekir ki uluslararası ticaret alanında sadece ICC tarafından hazırlanan model sözleşmeler yer almamaktadır. FIDIC⁸², GAFTA⁸³ ve FOSFA⁸⁴ tarafından hazırlanan standart sözleşmeler de uluslararası ticaret camiası tarafından sıkça kullanılmaktadır. GAFTA ve FOSFA'nın kendi alanlarında tahkim hizmeti de sunmalarında dolayı, ICC tarafından hazırlanan model sözleşmeler gibi bu kurumlarca hazırlanan model sözleşmeler de tahkim uygulamalarıyla birlikte önemli bir lex mercatoria kaynağı oluşturmaktadır⁸⁵.

III. Franchise Kavramı ve ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesinin Taşıdığı Özellikler

A. Genel Olarak Franchise Kavramı ve Franchisingin Fonksiyonları

Ülkemizde ve dünyada başarılarıyla tanınmış firmalar, ulusal ve uluslararası pazardaki yayılma amaçları doğrultusunda her geçen gün artan şekilde franchising olarak adlandırılan yöntemi tercih etmektedirler⁸⁶. Franchise sözleşmesi ise, üretici firmaların üretimin yanı sıra pazarlama ve dağıtım üzerinde de doğrudan söz sahibi olmak istemeleri sonucu başvurdukları, yani pazarlama ve dağıtım yöntemi olarak kullandıkları hukuki araçlardan biridir⁸⁷.

Fransızca kökenli ve yalın sözlük anlamı “serbest bırakma” olan⁸⁸ franchise teriminin İngilizce karşılıkları da sözlüklerde “imtiyaz, hak”, “özel satış hakkı” olarak ifade edilmektedir⁸⁹. Kavram dünya literatürüne İngilizce kullanım şekliyle “franchising” olarak yerleşmiştir.

Bir tür sürüm (dağıtım) yöntemi olan franchising, bir yandan gelişmiş sistemlere sahip güçlü ticari kuruluşların ulusal ve uluslararası pazarda büyüme politikalarına cevap verdiği, diğer yandan ise piyasaya daha az para ve zaman harcayarak rekabet avantajı ile girmek isteyen tacirlerin ihtiyaçlarını karşıladığı için bugün dünyada birçok sektörde kendini kabul ettirmiş bulunmaktadır.

Franchising, taraflara sağladığı yararlar yanında sosyal yararları da olan bir dağıtım

82 Milletlerarası Müşavir Mühendisler Federasyonu (FIDIC – International Federation of Consulting Engineers) internet sitesi: www.fidic.org, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020.

83 GAFTA (Hububat ve Yem Ticaret Birliği – The Grain and Feed Trade Association) internet sitesi: www.gafta.com, Erişim Tarihi 20 Ekim 2020.

84 FOSFA (Yağlı Tohumlar ve Hayvani Yağlar Federasyonu – the Federation of Oil, Seed and Fats Association) internet sitesi: www.fosfa.org, Erişim Tarihi 20 Ekim 2020.

85 Çalışkan (n 3) 28; Ayoğlu (n 2) 345.

86 Osman Berat Gürzumar, *Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan 'Sistem'lerin Hukuken Korunması* (Beta 1995) 3.

87 Mehmet Şua, “Franchise Sözleşmesinin Tanımına Yeni Bir Bakış” (2007) IV(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57.

88 Gürzumar (n86) 1.

89 Çiğdem Kırca, *Franchise Sözleşmesi (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1997)* 3; Selahattin Tuncer, “Bir Dağıtım ve Pazarlama Yöntemi Olarak: Franchising”, (1992) 26(311) İstanbul Sanayi Odası Dergisi, 49.

metodudur. Şöyle ki, franchising küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmesine imkân vermekte, ayrıca tüketiciler franchising sayesinde uygun fiyatla kaliteli mal veya hizmetlerden yararlanma imkânını elde etmektedirler. Bunlar yanında franchising, hizmetlerin rasyonelleşmesinde de etkili bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır.

Modern bir dağıtım yöntemi olarak franchising, taraflara piyasada yer ve kazanç edinmelerini sağlayan güvenli bir sistem olmasından dolayı, hem ulusal hem de uluslararası ticaret hayatında hızla gelişerek yaygınlaşmaktadır⁹⁰.

Franchising hem dünyada hem de ülkemizde son yıllarda en çok tercih edilen dağıtım sistemi haline gelmesine rağmen birçok ülkede franchise sözleşmesine ilişkin yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ayrıca franchising konusunda henüz taraf ülkeler için bağlayıcılığı olan uluslararası bir anlaşma da mevcut değildir. Bu durum özellikle uluslararası franchise sözleşmelerinden doğacak hukuki uyumsuzlukların çözümü açısından belirsizliklere yol açmaktadır. Uluslararası objektif bir hukuk düzeninin bulunmaması, uluslararası ticari sözleşmelerin ve en çok kullanılan uluslararası ticari sözleşmelerden biri olan franchise sözleşmelerinin hazırlanması ve bunlardan doğan sorunların çözüm metodlarının belirlenmesi konularında tarafların iradesini önemli hale getirmektedir⁹¹. Taraflar, sözleşmelerini tasarlarken belirli hususları dikkate alarak, çıkması muhtemel pek çok ihtilafı baştan önleyebilecekleri gibi, sözleşmeyi hazırlarken dikkatli davranılmazsa pek çok ihtilafın tohumları da bu safhada atılabilmektedir. Bu sebeplerle taraflar arasında kurulan akdi ilişkilerin geleceği çoğunlukla sözleşmenin yapımı safhasında belirlendiğinden, sözleşmelerin hazırlanması sırasında bazı ilkelere uyulması gerekmektedir⁹². Ayrıca milletlerarası ticari sözleşmelerden doğan uyumsuzluklarda, uyumsuzluğun çözümünde hareket noktası taraflar arasındaki sözleşmede yer alan hükümler olduğundan, sözleşmenin hazırlanması son derece önemlidir⁹³.

Uluslararası franchise sözleşmelerinden doğacak hukuki uyumsuzlukların çözümü hususundaki belirsizlikleri en aza indirebilmek için sözleşmenin çok dikkatli hazırlanması gerekmektedir. Bir çok riski barındıran uluslararası ticaret hukukunda, sözleşme hazırlamanın öneminden dolayı uluslararası bir franchise sözleşmesi hazırlanırken, taraflara rehberlik etmek amacıyla ICC tarafından Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi hazırlanmıştır⁹⁴.

90 Kırca (n 89) 8; Franchisingin fonksiyonları hakkında bkz. UNIDROIT Franchising Guide (2nd edn, 2007)1- 2 <<http://www.unidroit.org/english/guides/2007franchising/franchising2007-guide-2nd-e.pdf>> Erişim Tarihi 11 Ekim 2020. Franchise sözleşmesi ve Türk milletlerarası özel hukukunda franchise sözleşmelerine uygulanacak hukuk hakkında detaylı bilgi için bkz. Ayşe Güvercin Şahan, “5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Çerçevesinde Franchise Sözleşmelerine Uygulanacak Hukukun Tayini” (2018) 38 PPIL 441- 479.

91 Şanlı (n 1) 8.

92 Şanlı (n1) 9.

93 Nuray Ekşi, Milletlerarası Ticaret Hukuku, (3rd ed., Beta 2019) ,3.

94 ICC Model International Franchising Contract, (ICC Publication No 712 E 2011).

B. ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi

1. Genel Özellikleri

Uluslararası franchise sözleşmelerinde tarafların karşılaştıkları en önemli zorluklardan biri bu sözleşmelere ilişkin yeknesak kuralların olmamasıdır. Franchising konusunda henüz taraf ülkeler için bağlayıcılığı olan uluslararası bir anlaşma bulunmadığından taraflar, sözleşmelerine uygulanmak üzere, ülkeden ülkeye değişiklik gösteren ulusal kanun ve düzenlemelere başvurmak durumunda kalmaktadırlar.

Son yıllarda ICC tarafından birçok model sözleşme hazırlanarak pazardaki uygulamaları yansıtan, kullanıcı dostu ve iyi dengelenmiş metinler ortaya konulmak amaçlanmıştır. ICC tarafından franchise sözleşmelerine ilişkin olarak hazırlanan Model Uluslararası Franchising Sözleşmesinin amacı, franchise sözleşmesi yapmak isteyenlere kendi franchise sözleşmelerini hazırlarken rehberlik etmektir.

Model Uluslararası Franchising sözleşmesi de, geleneksel ICC yaklaşımını takip etmekte ve bir uluslararası franchise sözleşmesinin esas zorunluluklarını da dikkate almak suretiyle franchise alan ile franchise verenin yararları arasında bir denge kurmayı amaçlamaktadır⁹⁵.

Ayrıca çoğu ulusal hukuk düzeninde franchise sözleşmesi düzenlenmemiş olduğundan, ICC model sözleşmeleri bu hukuk boşluğunu uluslararası ticaret hukukunda ileri gelen hukukçuların hazırladığı metinler ile doldurur. Böylece ulusal hukukların somut olaya uygun olmaması veya yetersiz olması sorunu bertaraf edilmiş olur⁹⁶.

Hali hazırda franchisingi, malların dağıtımını ve /veya servisinde araç olarak kullanan işletmelerin büyük bir kısmının kendi deneyimleri ve kendilerine ait franchise sözleşmesi formları bulunmaktadır Ancak franchise sisteminin kullanımı sadece büyük çok uluslu şirketlerle sınırlı değildir. Yerel düzeyde değerli tecrübelere sahip küçük işletmeler de işe başladıkları ilk yerleri franchise sistemini kullanarak uluslararası alanda yayılmak için sıçrama tahtası olarak kullanmaktadırlar.

ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi de yukarıda sayılan özellikleri ile bu tür küçük işletmelere franchise işlemlerinin geliştirilmesi hususunda faydalı bir model olmayı hedeflemektedir⁹⁷.

95 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,7. H.Ercüment Erdem, "ICC Model Sözleşmelerinin Esnek Hukuk Kuralları Arasındaki Yeri ve Önemi", Nisan 2017, www.erdem-erdem.av.tr/hukuk-postasi Erişim Tarihi 17 Ekim 2020.

96 H.Ercüment Erdem, ICC Model Sözleşmelerinin Esnek Hukuk Kuralları Arasındaki Yeri ve Önemi, Nisan 2017, www.erdem-erdem.av.tr/hukuk-postasi Erişim Tarihi 17 Ekim 2020.

97 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,7.

2. Model Sözleşmeyi Kullanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi, uluslararası franchise sözleşmelerine uygulanmak üzere hazırlanmıştır. Bu model sözleşme, franchise sözleşmelerinde en çok karşılaşılan hükümleri dikkate alarak ve sınıraşan franchise sözleşmelerinin temel yükümlülükleri hakkında kontrol listesi olarak da kullanılabileceği için hükümleri ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Dağıtım veya hizmet franchisingi şeklinde olan franchise sözleşmelerinden sadece dağıtım franchise sözleşmelerini kapsamaktadır. Ayrıca bu model sözleşmenin konusunu sınır ötesi direkt (doğrudan) franchising oluşturmaktadır⁹⁸.

Sözleşmenin bazı hükümleri tarafların taahhütlerinin kapsamını daha iyi anlayabilmelerini sağlayabilmek amacıyla detaylı olarak açıklanmıştır. Ayrıca sözleşmeyi hazırlayan çalışma grubu tarafından her konuya ilişkin münferit bir çözüm getirilmeye çalışılmıştır⁹⁹.

Model Franchising Sözleşmesinde bazı durumlarda taraflara alternatifler sunulmuştur. Tarafların bu alternatiflerin seçimi konusunda çok dikkatli olmaları gerekmektedir. Model Franchising Sözleşmesinin 33. maddesine göre (m.33.8) eğer taraflar bazı hükümlerde yan yana (A) ve (B) seçeneği olarak sunulan alternatiflerden birini iptal ederek diğerini açıkça seçmemişlerse, bunlardan (A) olarak sunulan alternatif çözüm otomatikman uygulanacaktır. Böylece tarafların seçim yapmaması halinde uygulanacak seçenek önceden belirlenmiş olmaktadır.

Ayrıca bazı hükümler vardır ki bunlar ancak tarafların açıkça sözleşmelerine eklemek istediklerine dair hükmün sol tarafındaki kutucuğu işaretlemeleri halinde uygulama alanı bulacaktır¹⁰⁰.

Aynı zamanda tarafların taleplerine eklemeleri gereken bir takım hususlar da bulunmaktadır (Bölgenin tanımı, ürünler, stoklar vs.). Bu hususlardan bazıları model sözleşmenin “Ekler (Annex)” bölümüne dahil edilmiştir. Taraflar, bunu tamamlayarak sözleşmenin temel metnini korumak suretiyle, sözleşmenin devamı süresince gerektiğinde bu konular üzerinde değişiklik yapabilirler. Sözleşmeyi imzalamadan önce taraflar, model sözleşmenin “Ekler” bölümünü mutlaka tamamlamalıdır. Eğer uygunsuz istedikleri bölümleri silerek ve her sayfayı kontrol ederek paraf atmak suretiyle ve hangi değişiklikleri kabul ettiklerini veya hangi alternatif çözümü seçtiklerini açıklığa kavuşturmalıdırlar. Eğer taraflar “Ekler (Annex)” de yer alan bazı boşlukları doldurmazlarsa bu durumda uyuşmazlık halinde çözüm, sözleşme içerisinde aranıp bulunacaktır¹⁰¹.

98 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,9.

99 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,8.

100 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,8 ; H.Ercüment Erdem, ICC Model Sözleşmelerinin Esnek Hukuk Kuralları Arasındaki Yeri ve Önemi, Nisan 2017, www.erdem-erdem.av.tr>hukuk-postası Erişim tarihi 17 Ekim 2020.

101 ICC Model International Franchising Contract, ICC PublicationNo:712 E,8.

3. ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesinin Kapsamı ve Rehberlik Ettiği Hususlar

ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi, bir çok ulusal hukukta düzenlenmeyen bir sözleşme türü olan franchise sözleşmesinin taraflarına rehberlik etmek suretiyle sözleşme hazırlarken kolaylık sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Uluslararası ticari sözleşmelerin düzenlenmesi ve bunlardan doğan uyuşmazlıkların çözüm metodlarının belirlenmesi konularında uluslararası objektif bir hukuk düzeni bulunmadığından, taraf iradeleri bu konularda önemli hale gelmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere, taraflar arasında kurulan sözleşmesel ilişkilerin geleceği, çoğunlukla sözleşmenin yapımı aşamasında belirlendiğinden, taraflarca uluslararası bir franchise sözleşmesi hazırlanırken çok dikkatli davranılmalı ve bazı ilkelere uyulmalıdır. Bu sayede muhtemel uyuşmazlıklar tamamen önlenemese bile asgariye indirilir ve uyuşmazlık çıktığında da bunun çözümü konusunda belirlilik sağlanmış olur¹⁰².

Model Uluslararası Franchising Sözleşmesinde öncelikle franchise veren ve franchise konusu işle ilgili bilgilendirme şartı konusuna dikkat çekilmiştir.

Franchise alanların karşılaşacağı risklerden biri de adil olmayan bir franchise verenle iş yaptıklarında ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki bazen franchise alanlar, franchise veren tarafından kandırılmakta ve franchise konusu işin değerlendirilmesi ile ilgili gizlenen önemli bilgilerle veya gerçeği yansıtmayan vaatlerle sözleşme yapmaya ikna edilerek yüklü miktarda giriş ücreti ödemek durumunda kalmaktadırlar.

Bu nedenle bazı ulusal yasa koyucular söz konusu olumsuz durumların önlenmesi açısından franchise verenlere, sözleşme öncesi önemli konularda franchise almak isteyenlere bilgi verme zorunluluğu getiren kanunlar yapmaktadırlar. Hatta bazı durumlarda franchise verenlerin piyasada faaliyet yürütebilmeleri için özel bir sicile kayıt şartı dahi getirilebilmektedir¹⁰³. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde, franchise verenin bilgilendirme yükümlülüğünü açıkça düzenleyen ve bu yükümlülüğe aykırı davranış halinde yaptırım öngören hukuki düzenlemeler yer almaktadır¹⁰⁴. Ayrıca İsveç, İtalya, İspanya, Fransa, Belçika gibi bazı Avrupa ülkelerinde ve Avustralya'da da franchise verenin bilgilendirme yükümlülüğüne ilişkin benzer mevzuat düzenlemeleri bulunmaktadır¹⁰⁵.

Bilgilendirme zorunluluğu, taraflar arasında güven tesisinde ve karşılıklı yararlı bir ticari ilişki kurulması açısından son derece önemlidir. Özellikle sözleşme öncesi

102 Şanlı (n 3) 9.

103 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E, 12.

104 Federal Ticaret Komisyonu (FTC) tarafından kabul edilen Franchise Rule adlı düzenleme ve bu düzenlemeye ilişkin kılavuz metni için bkz. <http://www.ftc.gov/enforcement/rules/rulemaking-regulatory-reform-proceedings/franchise-rule> Erişim Tarihi 18 Kasım 2020.

105 Karşılaştırmalı hukukta franchise alanı sözleşme öncesi bilgilendirme borcu hakkındaki düzenlemeler için bkz. Umur Yeniocak, *Franchise Sözleşmesi*, (Seçkin 2016), 46 vd

bilgilendirme özel bir öneme sahiptir. Uluslararası bir franchise sözleşmesinde, tarafların kendilerini açık olarak tanıtmaları ve aralarındaki işbirliğinin nedenlerini ortaya koymaları büyük önem taşımaktadır. Özellikle franchise veren tarafından sözleşme imzalanmadan önce, kendi dağıtım ağıyla ilgili detaylı ve kesin bilgiler içeren bir doküman oluşturulmasını zorunlu kılan hukuk sistemleri vardır. Örneğin Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri gibi bazı ülkelerin hukuk sistemlerinde franchise sözleşmesi imzalanmadan haftalar önce, franchise veren tarafından franchise alana, kendisi ve franchise konusu işle ilgili detaylı bilgi verme yükümlülüğü getirilmiştir¹⁰⁶.

Hem franchise konusu için kurulup etkili olacağı yer hukuku, hem de tarafların sözleşmeye uygulanmak üzere seçtikleri hukuk uyarınca aranan bilgilendirme ve bu bilgilendirme için belirlenen sürelerle riayet edilip edilmediği büyük önem taşıdığından, franchise sözleşmesi imzalanmadan önce taraflarca bu konulara özellikle dikkat edilmesi gerekir. ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesinin Önsöz bölümünde bilgilendirmenin önemine değinilerek, taraflara bu konuda tavsiyelerde bulunulmuştur. Model sözleşmede, franchise verene sözleşme öncesi bilgilendirme yükümlülüğü getirilen hukuk sistemlerinde, bu yükümlülüğün öngörüldüğü kanunlarda belirtilen sürede ve şekilde yapılıp yapılmadığı konusunda bir danışmandan teyit alınmasının taraflara büyük bir avantaj sağlayacağı belirtilmiştir¹⁰⁷.

Uluslararası ticari sözleşmeler, farklı lisan ve hukuk kültüründen gelen taraflar arasında akdedildiğinden, uygulamada bu sözleşmelerden pek çok yorum sorunları ortaya çıkmaktadır. Uluslararası sözleşmelere ilişkin bu yorum sorunları, sözleşmenin ifasını engelleyerek uyuşmazlığa dönüşür. Taraflar sözleşmede kullanılan hukuki kavramları, bağlı oldukları lisan ve hukuk kültüründeki anlamları ile anlar. Böylece uluslararası özel hukuk sözleşmelerinde tarafların aynı kavramları kullanmalarına rağmen bu kavramlardan farklı şeyleri kastettikleri durumlarla sıklıkla karşılaşılır. Uluslararası sözleşmelerde kullanılan dil, sözleşmenin müzakere aşamasında, ifası ve yorumunda kritik bir rol oynar. Taraflar arasında ortaya çıkabilecek yanlış anlamaların önlenmesi için taraflarca karşılıklı irade açıklamalarını tam anlam ve kapsamı ile karşılayan hukuki kavramlar kullanarak, ortaklaşa bildikleri bir dilde sözleşmelerini tasarlamaları gerekir¹⁰⁸.

Uluslararası franchise sözleşmelerinin hazırlanmasında bu konuda taraflara yol gösterici olması açısından ICC Model Franchising Sözleşmesi'nin 1. maddesinde sözleşmede yer alan terimlerin tanımlarına yer verilmiştir. Model sözleşmenin ilgili maddesinde, sözleşmede yer alan kavramların tanımları yapılarak taraflarca aynı kavramlar hakkında farklı yorumların yapılması önlenmiştir. Bu maddede özellikle fikri mülkiyet hakları ve know-how detaylı olarak tanımlanarak nelerin

106 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,19; Yeniocak (n 105) 48-50.

107 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,19.

108 Şanlı (n3) 61.

bu kapsamda olduğu açıklığa kavuşturulmuştur¹⁰⁹. Ayrıca franchisingde en önemli kavramlardan biri olan sistem de tanımlanmıştır. Böylece farklı bir kültürel yapı ve hukuk çevresine sahip olan tarafların sözleşmeden doğabilecek yorum ihtilafları daha sözleşme aşamasında önlenmiş olmaktadır¹¹⁰.

Franchise sözleşmesinin temelini oluşturan sistem, bir çok gayri maddi malın bir araya gelmesi ile oluşur¹¹¹. Franchise veren, franchise sisteminde o anda mevcut olan tüm gayri maddi malları franchise alana kullandırmakla yükümlü olduğundan, franchise sözleşmeleri sonucunda fikri mülkiyet hakkının ortaya çıkması doğaldır. Uluslararası ticarete sıkça karşılaşılan sorunlardan biri de fikri mülkiyet haklarının sözleşmesel ilişki çerçevesinde diğer tarafa devredilip devredilmediği meselesinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunlarla karşılaşmamak için taraflar arasındaki franchise sözleşmesinde fikri mülkiyet haklarının franchise alana devredilip edilmediği hususunda mutlaka açık bir hüküm bulunmalıdır¹¹². Bu konuda ICC Model Franchising Sözleşmesi'nin 20 ve 21. maddesinde yer alan hükümde, franchise verenin fikri mülkiyet hakkı sahibi olduğu veya bu haklara ilişkin lisans verme yetkisinin olduğu; franchise alanın ise sadece bu fikri mülkiyet haklarını kullanma hakkı olduğu belirtilmiştir. Böylece model sözleşmede bu hakkın franchise alana devredilmediği ve franchise alanın sadece lisans alan olduğu açıkça belirtilmiş olmaktadır¹¹³. Ayrıca fikri mülkiyet haklarının franchise sözleşmeleri açısından öneminden dolayı model sözleşmenin ekinde (Annex 1) franchise verene ait gayri maddi mallara ilişkin detaylı bir tablo yer almaktadır. Taraflara yol gösterici olması bakımından bu ekte franchise sisteminde kullanılan ve kayıtlı olan ve olmayan gayri maddi mallardan bazıları belirtilerek (örneğin marka, model vb.) bunlara ilişkin yetkili mercilere yapılan başvuru tarihi ve başvuru numarası, bu malların kayıt tarihi ve geçerli olduğu ülkeler ve kayıt no gibi detaylı bilgilere yer verilmiştir¹¹⁴.

Franchisingin en temel özelliklerinden biri, franchise alanın bağımsız olmasıdır¹¹⁵. Franchisingde sistem, franchise verenin imajı ile bütünleştiğinden müşteriler franchise alan ve franchise verenin sorumluluklarını karıştırabilir ve sonuçta franchise alanın borçlarından dolayı franchise verenin sorumlu olduğunu düşünüp ona başvurabilirler. Bu durumun sözleşmeye uygulanacak hukuk bakımından riskleri de araştırılarak hem franchise sözleşmesinde, hem de franchise alan tarafından kullanılan tüm dökümanlarda, franchise alanın franchise ilişkisinde bağımsız bir statüde olduğunun belirtilmesi, ileride bu hususta yaşanması muhtemel sorunları önlemesi bakımından büyük önem taşır. ICC

109 Fikri mülkiyet hakları, know-how ve ticari sırların uluslararası franchise sözleşmeleri açısından öneminden dolayı bu konularda tarafları bilgilendirmek amacıyla Rehberde çok detaylı açıklamalara yer verilmiştir. Bkz. UNIDROIT Franchising Guide, (2nd ed.), s.118-147.

110 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E, m. 1, 20.

111 Gürzumar (n 86) 36.

112 Şanlı (n 3) 37.

113 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,33-35.

114 Bkz. ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E, Annex 1,45.

115 Kırca (n 89) 24.

Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi'nin 5. maddesinde de franchise alanın bağımsız olduğu belirtilerek devamında franchise alanın bir işçi, acenta, satış temsilcisi veya franchise verenin ortağı konumunda olmadığı da vurgulanmıştır¹¹⁶.

Bir dağıtım ve pazarlama yöntemi olan franchisingde sistemin işleyebilmesi için gerekli olan ürünün temini büyük öneme sahiptir. Başarılı bir franchise sistemi için kalite standartlarına uygun ve yeterli miktardaki ürünün franchise alanlar tarafından gerekli kaynaklardan temin edilmesi gerekir. Franchise konusu işle ilgili malların franchise veren tarafından temin edildiği hallerde mal tedariki sözleşmeleri, bir menkul mal satış sözleşmesidir. Bu sözleşmede menkul mal satım sözleşmelerinde olduğu gibi ürünün özelliği, fiyatı, ödeme şekli, teslim zamanı ve şartları, satın alınan üründeki kusurun satıcıya bildirilmesi, garanti şartları ve sözleşmeye aykırılık halleri ile sözleşmenin sona ermesine ilişkin hükümler yer almalıdır.¹¹⁷

Sözleşmelerin ifasını imkansız kılan veya aşırı derecede güçleştiren bir durum ortaya çıktığında, bu durumun mücbir sebep veya beklenmeyen hal oluşturup oluşturmadığı ve bunların sözleşmeye etkisi taraflar arasında sorunlar yaşanmasına sebep olur. Eğer taraflar, aralarındaki sözleşmede mücbir sebep ve beklenmeyen hal oluşturacak olayları ve bu tür olayların sözleşmenin ifasına ve tarafların hak ve borçlarına etkisini açıkça düzenlememişlerse, bu hususlar davanın esasına uygulanacak hukuka göre çözümlenecektir. Taraflarca sözleşmeye uygulanmak üzere herhangi bir hukuk seçimi de yapılmamışsa, bu konuda farklı hükümler içeren ve birbirleriyle çatışan milli hukuk sistemlerinden hangisinin davada esas alınacağı da ayrı bir sorun oluşturacaktır.

Taraflar, mücbir sebep veya beklenmeyen hal oluşturan olay veya durumları, bu olay veya durumların sözleşmeye ve tarafların sorumluluklarına etkilerini, ayrıca ihbar süresi ve şeklini doğrudan sözleşmeye koyacakları hükümlerle düzenleyebilecekleri gibi, uluslararası kuruluşlarca geliştirilmiş olan bazı kodları sözleşme hükmü haline getirmek suretiyle de düzenleyebilirler¹¹⁸.

Uluslararası bir franchise sözleşmesinde taraflar, sözleşmelerinde detaylı mücbir sebep ve beklenmeyen hal klozları yazmak yerine ICC tarafından geliştirilen “Mücbir Sebep ve Beklenmeyen Hal” (Force Majeure and Hard Ship) koduna atıf yapmak suretiyle bu hususu düzenleyebilirler. Bu konuda franchise alan ve franchise verenin çıkarları arasında denge kurmayı amaçlayan ve taraflara franchise sözleşmesi yapma hususunda model oluşturan ICC Model Franchising Sözleşmesinde de ICC Force Majeure 2003¹¹⁹ incorporation yoluyla model sözleşmeye dahil edilerek taraflara bu konuda da önemli ölçüde rehberlik edilmiştir¹²⁰.

116 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E, 22.

117 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,36. Ayrıca Model Sözleşme Annex 7'de taraflara yol gösterici olması açısından bu sözleşmelerde yer alması gereken hususların neler olduğu satışın genel şartları başlığı altında detaylı olarak yer almaktadır. Bkz. ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E, 52.

118 Şanlı (n1) 38; Ekşi, (n93) 22.

119 ICC Force Majeure Clause 2003- ICC Hard Ship Clause 2003, ICC Publication No: 650, Paris 2003.

120 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712E,44; Appendix I.

Uluslararası bir franchise sözleşmesi bakımından esasa uygulanacak hukukun seçimi, hukuki riskleri bertaraf etmek açısından çok büyük öneme sahiptir. Uygulanacak hukukun belirlenmesi öncelikle sözleşmede yer alan temel hükümlerin yorumlanmasında ve tarafların aralarındaki sözleşme ile üstlendikleri yükümlülüklerin belirlenmesinde önemli rol oynar.

Franchise sözleşmelerinde tarafların taahhütlerinin çok çeşitli ve karmaşık olmasından dolayı, açık hukuk seçimi olmayan hallerde uygulanacak hukukun tespiti güçleşmektedir. Taraflarca hukuk seçimi yapılması bu güçlüğü en aza indirmektedir. Tarafların sözleşmeye uygulanacak hukuku önceden bilmeleri, bu hukuka göre gerçekleşecek ifalarını ve fiillerini öngörebilmelerini sağlayacaktır¹²¹.

Tarafların aralarındaki sözleşmeye uygulanmak üzere hukuk seçimi yapmadıkları durumlarda sözleşmeye uygulanacak hukuk, kanunlar ihtilafı kurallarına göre belirlenir. Sözleşmeye uygulanacak hukukun belirlenmesi için kanunlar ihtilafı kurallarına başvurmak çok karmaşık bir yöntemdir¹²².

Uluslararası bir franchise sözleşmesinin taraflarına hukuk seçimi konusunda da rehberlik eden ICC Model Franchising Sözleşmesi'nin 31. maddesi sözleşmeye uygulanacak hukuk konusunu düzenlemektedir. Çalışmamızın önceki bölümlerinde de değindiğimiz üzere ICC Model Franchising Sözleşmesi, belirli bir ulusal kanun tarafından değil sadece sözleşmede yer alan hükümler ve franchise sözleşmesine uygulanabilir nitelikteki uluslararası ticarete genel kabul görmüş ve lex mercatoria olarak da adlandırılan hukuk prensipleri ile idare edilme varsayımına dayanmaktadır. Bu çözümün amacı bir tarafın veya üçüncü bir ülkenin kanunu uygulanmak suretiyle taraflardan birine avantaj diğerine dezavantaj vermeksizin farklı ülkelerdeki franchise verenlere ve franchise alanlara bu model sözleşmenin aynı şekilde uygulanmasını sağlamaktır.

Model sözleşmeyi hazırlayan çalışma grubu, esnek ve genel kuralların uygulanmasından doğabilecek dezavantajların, daha fazla kesinliğe sahip sözleşme hükümleri ile ve Uluslararası Ticari Sözleşmelere İlişkin UNIDROIT Prensipleri gibi sözleşmelerle ilgili genel kurallara atıf yapılması ile dengeleneceği ve böylece ortaya çıkabilecek meselelerin birçoğunda öngörülebilir yasal bir çerçeve sağlanacağı görüşündedir.

Model Sözleşmenin 31. maddesinde taraflara alternatifli bir uygulama seçeneği sunulmuştur. 31. maddenin (A) bendinde sırayla sözleşme hükümleri, genel prensipler, ticari teamüller ve Uluslararası Ticari Sözleşmelere İlişkin UNIDROIT Prensipleri şeklinde bir uygulama hiyerarşisi bulunmaktadır. Ancak bu alternatif sadece

121 Fügen Sargın, *Milletlerarası Unsurlu Patent ve Ticari Marka Lisansı Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk*, (2002) 36-37; Sema Çörtoğlu Koca, *Teknoloji Transfer Sözleşmelerinden Doğan Kanunlar İhtilafı*, (Yetkin 2013),154.

122 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E, 11 vd; Şanlı (n 1) 44.

uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak tahkimin seçildiği durumlarda kullanılabilir. Çünkü ulusal mahkemeler genel prensipleri, lex mercatoria'yı ve benzerlerini sözleşmeye uygulanacak geçerli kanun olarak değerlendirmemektedir¹²³.

Eğer taraflar sözleşmelerine belirli bir ulusal kanunun uygulanmasını istiyorlarsa 31. maddenin (B) bendinde yer alan alternatifi kullanabilirler. Model Sözleşmenin 31. maddesinin (B) bendi hükmüne göre sözleşmeye, seçilen ülkenin hukuku, kanunlar ihtilafı kuralları dışında uygulanacaktır. Ulusal bir kanunun sözleşmeye uygulanmak üzere seçildiği durumlarda taraflar öncelikle bu model sözleşmenin herhangi bir hükmünün seçtikleri ülkenin hukukunun doğrudan uygulanan hükümlerini ihlal edip etmediğini gözden geçirmelidirler. Tarafların sözleşmelerine ulusal bir kanunu uygulamaları seçeneği yargı yeri olarak tahkim yerine ulusal mahkemelerin seçildiği durumda tavsiye edilmektedir¹²⁴.

Uluslararası franchise işlemlerinde tarafların ileriye yönelik düşünceleri ve uyuşmazlık çözümünü daha ilk başta, aralarındaki sözleşme henüz şekillendirilirken dikkate almaları büyük önem taşır. Uyuşmazlık çözümünde nihai olarak verilecek kararın tarafların mal ve alacaklarının bulunduğu ülkede icrası dikkate alınarak bu husus düzenlenmelidir¹²⁵. Bu konuda ICC Model Franchising Sözleşmesinde taraflara uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak tahkim önerilmektedir¹²⁶.

Sonuç

Uluslararası ticari ilişkiler hızla gelişmekle birlikte birçok riski de barındıran bir yapıya sahiptir. Taraflar arasındaki ticari sözleşmelerin dikkatli hazırlanması bu riskleri azaltmak için çok önemlidir. Ülkemizde ve dünyada mal ve hizmetlerin dağıtım ve pazarlanması hususunda en çok franchising yöntemi tercih edilmektedir. Franchisingin modern bir sürüm yöntemi olarak hem ulusal hem de uluslararası ticaret hayatında hızla gelişerek yaygınlaşmasına rağmen franchise sözleşmelerine ilişkin ulusal düzenlemeler hem çok yetersiz; hem de mevcut ulusal düzenlemeler arasında çok büyük farklılıklar söz konusudur. Ayrıca bu alanda bağlayıcılığı olan uluslararası bir anlaşmanın da mevcut olmayışı uluslararası franchise sözleşmeleri hususunda lex mercatoria kaynaklarını öne çıkarmaktadır.

ICC, yapmış olduğu çalışmalarla uluslararası ticaret hukukuna ve dolayısıyla lex mercatoria'ya çok önemli katkılar sağlayan bir kuruluştur. Franchise sözleşmeleri konusunda bahsedilen hukuksal anlamda yetersizliklerden dolayı alanında uzman kişilerden oluşan ICC çalışma gurubu tarafından Model Uluslararası Franchising

123 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,11.

124 ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E, 11.

125 UNIDROIT Franchising Guide, (2nd ed.)206 vd. : Şanlı,(n 1) 41.

126 UNIDROIT Franchising Guide, (2nd ed.) 96, 206 vd ; ICC Model International Franchising Contract, ICC Publication No:712 E,44.

Sözleşmesi hazırlanmış ve tarafların kullanımına sunulmuştur. Taraflara hazırlayacakları franchise sözleşmesinde bir çok konuda rehberlik ederek ve uluslararası kabul gören standartları yansıtan ayrıntılı hükümler düzenleyerek bu alandaki yeterli olmayan ulusal hukuklara başvurulmasını mümkün olduğunca azaltmak ve bu alandaki riskleri en aza indirmek amaçlanmaktadır. Çalışmamızda uluslararası franchise sözleşmesinin taraflarının, ICC Model Uluslararası Franchising Sözleşmesi rehberliğinde sözleşmelerini hazırlamaları durumunda ilerde karşılaşılabilecekleri risklerin önemli ölçüde azalacağı kanaatine varılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

- Atamer Y, *Uluslararası Satım Sözleşmelerine İlişkin Birleşmiş Milletler Anlaşması (CISG) Uyarınca Satıcının Yükümlülükleri ve Sözleşmeye Aykırılığın Sonuçları (CISG)* (Beta 2005)
- Aygül M, 'Milletlerarası Ticari Sözleşmelerde Lex Mercatoria'nın Uygulanması', (2004) 12(3-4), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,45-85.
- Ayoğlu T, *Uluslararası Ticari Sözleşmelere Uygulanan Genel Prensipler, Maddi Hükümler ve Ticari Adet - Teamüller Olarak Lex Mercatoria* (2nd edn, Vedat 2011)
- Ayhan İzmirli L, 'Lex Mercatoria'da Culpa In Contrahendo Sorumluluğu' (2017) 37 (2) MHB, 257-327.
- Bingöl I, 'Lex Mercatoria ve Türk Tahkim Hukuku'ndaki Yeri', (2017) 19, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, (Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan)1953-1969.
- Crawford Lichtenstein C, 'Hard Law v. Soft Law: Unnecessary Dichotomy'; *The International Lawyer*, (2001), 35 (4), 1433-1441.
- Çalışkan Y, *Uluslararası Satım Hukukunda Kanunlar İhtilafı Meseleleri*, (Beta 2014).
- Cuniberti G, 'Three Theories of Lex Mercatoria', (2013) 52 (1) *Columbia Journal of Transnational Law*. 369-433.
- Çörtoğlu Koca S, *Teknoloji Transfer Sözleşmelerinden Doğan Kanunlar İhtilafı* (Yetkin 2013)
- Dayınlarlı K,' Milletlerarası Ticari Sözleşmelere İlişkin Unidroit İlkeleri' (2003), 23 (1-2) MHB, 203-249.
- Dayınlarlı K, *Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri, Principles of European Contract*, Ankara 2005.
- Durgut R, "Milletlerarası Tahkim Kanunu'na Göre Lex Mercatoria'nın Esasa Uygulanabilir Hukuk Olması", (2005-2006) 25-26(1-2) MHB, 105-127.
- Ekşi N, *Milletlerarası Ticaret Hukuku*, (3rd ed., Beta 2019).
- Erdem BB, "Türk Milletlerarası Tahkim Hukukunda 'Lex Mercatoria'", *Uluslararası Ticari Tahkim ve Lex Mercatoria (International Commercial Arbitration and The New Lex Mercatoria)* in Ahmet Cemil Yıldırım, Serhat Eskiörük (eds) (İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi XII Levha 2014)

- Erdem HE, “ICC Model Sözleşmelerinin Esnek Hukuk Kuralları Arasındaki Yeri ve Önemi”, Nisan 2017, www.erdem-erdem.av.tr/hukuk-postasi
- Erdem HE, *Milletlerarası Ticaret Hukuku ile İlgili Makaleler* (Beta, 2008)
- Gabriel, HD, ‘ The Use of Soft Law in the Creation of Legal Norms in International Commercial Law: How Successful Has It Been?’, 40 MICH. J. INT’L L. 413 (2019), 413, <https://repository.law.umich.edu/mjil/vol40/iss3/3>
- Gabriel, HD, ‘The UNIDROIT Principles of International Contracts as a Basis for Teaching Law Reform and Other Legal Skills in the Course on Transnational Law’, <http://eltelawjournal.hu/wp-content/uploads>
- Goldstajn, A, “Usages of Trade and Other Autonomous Rules of International Trade According to the UN (1980) Sales Convention”, (1986),<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/goldstajn.html>
- Goldman B, *Lex Mercatoria*, (1983) 3 Forum Internationale.
- Güven K, ‘Lex Mercatoria ve Milletlerarası Tahkim’, (2017) 34 (2) PPIL, 1-57.
- Gürzumar B, *Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan ‘Sistem’lerin Hukukten Korunması* (Beta 1995).
- Güvercin- Şahan, A, “5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Çerçevesinde Franchise Sözleşmelerine Uygulanacak Hukukun Tayini” (2018) 38 PPIL,441-479.
- Hatzimihail, N, ‘ The Many Lives-and-Faces of Lex Mercatoria : History as Genealogy in International Business Law’, *Law and Contemporary Problems* (2008), 71(3) 169-190.
- ICC Model International Franchising Contract, (ICC Publication No 712E 2011)
- Kırca Ç, *Franchise Sözleşmesi* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1997)
- Lando O, ‘The Lex Mercatoria in International Commercial Arbitration’,(1985) 34 ICLQ , 747-768.
- Lando O, ‘CISG and Its Followers: A Proposal to Adopt Some International Principles of Contract Law’,*American Journal of Comparative Law* (2005) 379 , www.cisg.law.pace.edu,
- Mustill, M, ‘The New Lex Mercatoria: The First Twenty Five -Years’, (1988) 4 *Arbitration International*.
- Milenkovic Kerkovic, T, “The Main Directions in Main Comparative Franchising Regulation” – Unidroit Initiative and its Influence, *European Research Studies*, (2010) XIII (I), 103-118.
- Oğuz A, “Hukuk Tarihi ve Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Uluslararası Ticaret Hukuku (lex mercatoria)- Unidroit İlkelerinin Lex Mercatoria Niteliği”, (2001), 50(3), AÜHFHD, 11-53.
- Özel S, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri*, (Legal 2008).
- Özdemir D, ‘Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk Olarak Lex Mercatoria’, (2003) VII/(1-2),*Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 91-130.
- Özdemir T/ Durgut R, ‘Milletlerarası Tahkim Kanunu’na Göre Lex Mercatoria’nın Esasa Uygulanacak Hukuk Olması’, (2008) Prof. Dr. Turgut Akıntürk’e Armağan, 467-488.
- Peters, L “Franchising: Recent Legislation and the UNIDROIT Model Franchise Disclosure Law”, *Business Law International* (2004),1, 33-66.
- Sargın F, *Milletlerarası Unsurlu Patent ve Ticari Marka Lisansı Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk* (2002).
- Schmitthoff, Clive M. , *The Unification of the Law of International Trade*, (1964) .
- Schmitthoff, Clive M, ‘ The Unification or Harmonisation of Law by Means of Standard Contracts and General Conditions’, *International Comparative Law Quarterly*,(1968),551-570.

- Süral, C, *Uluslararası Ticari Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk Olarak UNIDROIT Prensipleri*, (2008).
- Şanlı C, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, (6th edn, Beta 2016)
- Şanlı, C, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1986).
- Şua, M, “Franchise Sözleşmesinin Tanımına Yeni Bir Bakış” (2007) IV(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57-80.
- Tuncer S, “Bir Dağıtım ve Pazarlama Yöntemi Olarak: Franchising”, (1992) 26/311 İstanbul Sanayi Odası Dergisi.
- Yeniocak, U, *Franchise Sözleşmesi*, (Seçkin 2016).

İnternet Kaynakları

- <http://www.unidroit.org/english/guides/2007franchising/franchising2007-guide-2nd-e.pdf>
- <http://www.ftc.gov/enforcement/rules/rulemaking-regulatory-reform-proceedings/franchise-rule>
- www.erdem-erdem.av.tr
- www.cisg.law.pace.edu,
- www.fidic.org
- www.gafta.com
- www.fosfa.org